

УДК 346.545/546

КОНКУРЕНТНОЗДАТНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ І ПІДПРИЄМСТВ

Пуцентейло П.Р.
к.е.н., доцент, докторант
Тернопільський національний економічний університет

ОЦІНКА СТАНУ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА М'ЯСА ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. М'ясопродуктовий підкомплекс є одним з важливих пріоритетів аграрного сектора економіки України, тому шляхи його розвитку мають ґрунтуватися на глибинному аналізі та врахуванні всіх чинників, які впливають на ефективність виробництва, переробки та реалізації м'ясної продукції. Проте в Україні спостерігається тенденція спаду виробництва м'яса, особливо у надзвичайно важких економічних умовах опинилося виробництво м'яса великої рогатої худоби. Такий стан є результатом цілої низки чинників, котрі зумовили занепад галузі. Сьогодні проблема розвитку м'ясного скотарства та формування ринку яловичини перестає бути чисто економічною, організаційною чи технологічною, а набуває гостро соціального характеру і тісно пов'язана з удосконаленням виробничих відносин, формуванням нового типу працівника-власника, а також з рівнем життя і добробуту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку м'ясного скотарства привертає увагу багатьох вчених економістів. Теоретичні та практичні аспекти поставленої проблеми знайшли відображення у працях П.С.Березівського, В.І.Бойка, Д.Т.Вінничука, М.В.Калінчика, П.К.Канінського, В.Я.Месель-Веселяка, В.О. Пабата, М.К. Пархомця, В.Г. Рижкова, П.Т.Саблука, О.М. Шпичака. Однак отримані результати залишають шлях для подальших досліджень у сфері визначення резервів покращання ресурсного потенціалу тваринництва для збільшення чисельності поголів'я м'ясного стада, продуктивності, що в свою чергу забезпечить збільшення виробництва м'яса та м'ясопродуктів у раціоні людей.

Постановка завдання. З огляду на зазначене, метою представленої статті є оцінка стану розвитку м'ясопродуктового підкомплексу з урахуванням його ресурсного потенціалу та функціонального навантаження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробничий потенціал м'ясного скотарства визначається динамікою кількісного і якісного складу поголів'я худоби, а також її кормового і ресурсного забезпечення. Виробництво тваринницької продукції є основним джерелом забезпечення населення повноцінним білком. Однак за роки ринкових перетворень галузь м'ясного скотарства зазнала значних втрат. З початку 1990 рр. в аграрному секторі України намітились суб'єктивно-об'єктивні негативні тенденції, що супроводжувалися значним занепадом як сільського господарства загалом, так і м'ясного скотарства зокрема. Виробництво м'яса всіх видів (у забійній масі) зменшилось з 4357,8 тис. тонн у 1990 р. до 1905,9 тис. тонн у 2008 р., або 2,3 рази. Причиною скорочення поголів'я худоби, у першу чергу є, нерентабельність її вирощування, так зростання собівартості приросту худоби перевищує виручку реалізованої продукції. Серед основних причин слід виділити відсутність достатнього практичного досвіду на етапах переходу до ринкової моделі розвитку, що певною мірою призвело до розбалансування економічних зв'язків і поставило м'ясне скотарство перед необхідністю реформування і переходу до нових форм господарювання, зокрема зростання затрат праці, грошових і матеріальних засобів на виробництво одиниці тваринницької продукції, перевищення нормативних витрат кормів, непристосованість керівників і спеціалістів до нових економічних умов, відсутність науково обґрунтованих планів розвитку в ринкових умовах. Рівень ефективності тваринництва знижує диспаритет цін, скорочення державного фінансування, значне подорожчання кредитів, монополізм переробних, торгових і сервісних послуг, а існуючий механізм заготівельно-закупівельних цін не дозволяє

здійснювати стратегію розвитку м'ясного скотарства.

Під час реструктуризації сільськогосподарських підприємств скотарство більш чітко розділилося на суспільне та приватне. Основна частина формування галузі м'ясного скотарства належить господарствам суспільного сектора та господарств населення (селянські, приватні, орендні, фермерські господарства, а також інші господарські структури).

Як відомо, загальні обсяги виробництва продукції скотарства формуються під впливом двох основних факторів: чисельності поголів'я худоби та рівня її продуктивності. Дослідженнями встановлено, що за останні роки в Україні виявлена тенденція до спаду виробництва м'яса яловичини. Основними причинами спаду виробництва є скорочення поголів'я тварин та недостатньо висока маса забитих тварин. На кінець 2008 року в цілому по країні чисельність поголів'я основних видів тварин характеризувалася показниками, які подані в табл. 1.

Таблиця 1

Поголів'я худоби в Україні на кінець року

	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
	тис. гол.							
Велика рогата худоба	24623,4	17557,3	9423,7	6902,9	6514,1	6175,4	5490,9	5079,0
у тому числі:								
корови	8378,2	7531,3	4958,3	3926,0	3635,1	3346,7	3095,9	2856,3
телиці від 1 року до 2 років	761,5	667,5	406,6	307,3	359,1	384,6	338,3	321,3
телиці від 2 років і старші	1507,2	1135,4	496,1	310,2	276,1	253,5	220,0	202,7
бугаї-плідники	14,1	15,7	15,3	16,8	21,6	22,3	18,8	17,8

Зменшення поголів'я відбулося у сільськогосподарських підприємствах і у господарствах населення. Порівняно з 1 січня 2008 р. зменшилась чисельність поголів'я великої рогатої худоби на 7,5%, в тому числі корів – на 7,7%. Чисельність телиць віком від 1 року до 2 років зменшилися на 5,1 %, телиць віком від 2 і старші на 7,9 %, бугаї-плідники – на 5,3 %.

Особливо кризове становище склалося у сільськогосподарських підприємствах. У порівнянні з 1990 роком поголів'я великої рогатої худоби зменшилося майже в 12 разів, корів – у 10 рази. Основними причинами зменшення поголів'я тварин є відсутність обігових коштів та значна заборгованість, що спонукала господарства проводити розрахунки худобою, низький рівень ветеринарно – профілактичної роботи, що призводить до загибелі і вимушеного забою деякої частини тварин, особливо молодняку.

Деякий ріст чисельності поголів'я в господарствах населення в окремі роки, зокрема у 2000, 2004 і 2005 роках, відповідно 4386,4, 4212,3 і 4022,3 тис. голів не зміг зупинити загальну тенденцію скорочення у всіх категоріях господарств. Так, поголів'я великої рогатої худоби в відповідних господарствах в 2000 році збільшилося в 1,2 рази в порівнянні з 1990 роком, в тому числі корів – на 42 %. Приріст поголів'я в особистих селянських господарствах пояснюється складною соціальною ситуацією і тривалими кризовими явищами у сільських територіях, це змушує селянина займатися розведенням сільськогосподарських тварин, що дає продукти харчування і грошові надходження.

Таблиця 2

Структура поголів'я худоби за категоріями господарств на кінець року

	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
Сільськогосподарські підприємства								
Велика рогата худоба, тис. гол.	21083,3	13701,4	5037,3	2690,6	2491,8	2294,6	1926,8	1720,1
у т. ч. корови, тис. гол.	6191,6	4595,1	1851,0	949,9	866,2	764,0	678,6	624,3
у т. ч. тварини на відгодівлі і нагулі, тис. гол.	14891,7	9106,3	3186,3	1740,7	1625,6	1530,6	1248,2	1095,8
Велика рогата худоба, %	85,6	78,0	53,5	39,0	38,3	37,2	35,1	33,9
у т. ч. тварини на відгодівлі і нагулі, %	11,7							
у т. ч. корови, %	73,9	61,0	37,3	24,2	23,8	22,8	21,9	21,9
Господарства населення								
Велика рогата худоба, тис. гол.	3540,1	3855,9	4386,4	4212,3	4022,3	3880,8	3564,1	3358,9
у т. ч. корови, тис. гол.	2186,6	2936,2	3107,3	2976,1	2768,9	2582,7	2417,3	2232,0
Велика рогата худоба, %	14,4	22,0	46,5	61,0	61,7	62,8	64,9	66,1
у т. ч. корови, %	26,1	39,0	62,7	75,8	76,2	77,2	78,1	78,1

Чисельність великої рогатої худоби, що утримується в господарствах населення, порівняно з 1 січня 2008 р. зменшилася в цілому на 5,8 %, у тому числі корів – на 7,6 %. У 2008 р. порівняно з 2007 р. чисельність великої рогатої худоби у сільськогосподарських підприємствах зменшилась на 10,7 %, чисельність корів – на 8 %. Якщо в сільськогосподарських підприємствах поголів'я корів постійно скорочувалось, то в господарствах населення незначне зростання спостерігалось лише до 2003 р., а після чого стало скорочуватись. Поголів'я великої рогатої худоби у господарствах населення за 1991-2008 рр. мала тенденцію до постійного зростання (з 14,4 % на початок 1991 р. до 66,1 % на початок 2009 р.). У сільськогосподарських підприємствах, включаючи фермерські господарства, питома вага великої рогатої худоби зменшилась з 85,6% на початок 1991 р. до 33,9% на початок 2009 р. Тенденції зміни питомої ваги корів у структурі стада особистих селянських господарств приблизно аналогічні тенденціям їх зміни у всіх категоріях господарств, адже в цьому секторі і сконцентрована основна маса поголів'я. Зокрема, питома вага корів у структурі стада великої рогатої худоби особистих селянських господарств збільшилась з 26,1% на початок 1991 р. до 78,1% на початок 2009 р.

Скорочення поголів'я великої рогатої худоби спостерігається у всіх регіонах, крім Полтавської області, де приріст поголів'я великої рогатої худоби склав 2 %. Найбільше скорочення спостерігається у Житомирській і Київській областях – більше 13 %.

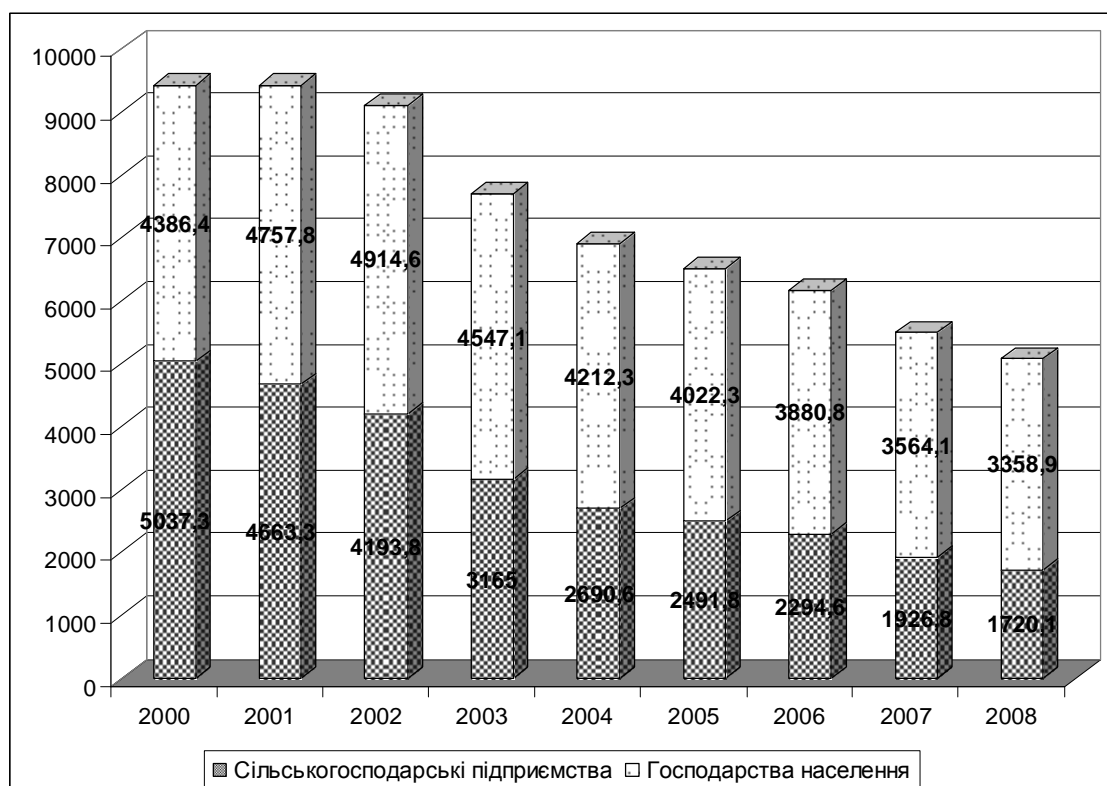

Рис. 1. Динаміка поголів'я великої рогатої худоби в розрізі категорії господарств, млн. гол.

Під час реформування в Україні спостерігалася загальна тенденція перерозподілу питомої ваги поголів'я великої рогатої худоби між сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення. Так, станом на 1 січня 1991 року основна частина поголів'я великої рогатої худоби належала сільськогосподарським підприємствам – 85,6 % від загального стада, у тому числі корів – 73,9 %. За 1991 – 2008 роки ці показники знизились, відповідно до 33,8 % і 21,8 %. У цілому за останні 18 років масово знищувалось поголів'я тварин, за цей період у сільськогосподарських підприємствах щорічно зменшувалась чисельність великої рогатої худоби більше, ніж на 1 млн., а у 1996-1998 рр. – більше як по 2 млн. голів. У господарствах населення поголів'я корів щорічно зростало в середньому за рік на 28 тис. голів. Сільськогосподарські підприємства продовжують і надалі скорочувати поголів'я великої рогатої худоби. За досліджуваний період поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні і відгодівлі скоротилося на 79,4 %. Ще вищими темпами йде скорочення поголів'я великої рогатої худоби на дорощуванні та відгодівлі на 94,2 %. Ситуація є негативною, на забій відправляють маточне і племінне поголів'я, іноді навіть не доведене до нормативних кондицій. Попри надзвичайну важливість галузі для вітчизняної економіки, фактичний стан її ще не відповідає потенційним можливостям. З кожним роком зменшується частка яловичини у структурі реалізації та споживання. Кількісні показники розвитку м'ясного скотарства приведені в табл. 3.

Таблиця 3

Окремі показники виробництва м'яса великої рогатої худоби в Україні

Показники	Роки							
	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
Всі категорії господарств								
Поголів'я молодняку великої рогатої худоби і тварин на відгодівлі, тис. гол.	16245,2	10026	4465,4	2976,9	2879,2	2828,7	2395,3	2222,7
Продукція вирощування (приріст живої маси), тис. т	2987,1	1458,4	949,2	802,4	745,6	718,9	684,5	612,7
Реалізація на м'ясо, тис. т:								
в живій масі	3248,1	1612,3	1316,0	1095,3	961,2	970,4	926,8	813,2
в забійній масі	1985,4	1185,9	754,3	618,0	561,8	567,4	546,1	479,7
Сільськогосподарські підприємства								
Поголів'я молодняку великої рогатої худоби і тварин на відгодівлі, тис. гол.	14891,7	9106,3	3186,3	1740,7	1625,6	1530,6	1248,2	1095,8
Середньодобовий приріст живої маси, г	431	259	255	356	392	401	416	449
Продукція вирощування (приріст живої маси), тис. т	2712,6	1242,7	691,5	501,3	487,2	462,7	307,5	242,8
Реалізація на м'ясо, тис. т:								
в живій масі	2945,3	1437,2	531,2	655,7	263,4	271,1	282,5	221,6
в забійній масі	1809,3	988,2	548,3	459,1	438,7	425,4	311,7	259,8

Дані табл. 3. показують про різке зниження поголів'я великої рогатої худоби на відгодівлі і нагулі. Поголів'я великої рогатої худоби на відгодівлі у всіх категоріях господарств зменшилось з 16245,2 тис. гол. на початок 1991 р. до 2222,7 тис. гол. на початок 2009 р. або в 7,3 рази. Чисельність поголів'я великої рогатої худоби на відгодівлі та нагулі в сільськогосподарських підприємствах, включаючи фермерські господарства, зменшилось з 14891,7 тис. гол. на початок 1991 р. до 1095,8 тис. гол. на початок 2009 р. або у 13,5 рази, а в особистих селянських господарствах воно відповідно зменшилось з 1353,5 тис. гол. до 1126,9 тис. гол. або на 16,7%. У 2008 р. вироблено 479,7 тис. т яловичини і телятини, що у 4,1 рази менше рівня 1990 р., це обумовлено скороченням поголів'я тварин та зниженням їх продуктивності. Зменшення поголів'я тварин аграрних підприємств протягом 1990–2008 рр. супроводжувалося зниженням приросту живої маси великої рогатої худоби з 29876,1 тис. т на початок 1991 р. до 612,7 тис. т на початок 2009 р. або у 4,8 рази, а обсяги реалізації тварин на м'ясо в забійній масі скоротилися у 4,1 рази. Середньодобові прирости молодняку великої рогатої худоби і тварин на відгодівлі у сільськогосподарських підприємствах у 2008 р. перевищили показники рівня 1990 р. на 18 г, проте досягнутий рівень продуктивності у 449 г не слід вважати високим. Отже, особисті селянські господарства на сьогодні не мають значного потенціалу для вирощування і відгодівлі великої рогатої худоби через відсутність повноцінної кормової бази і низькі закупівельні ціни на м'ясо яловичини, через це вони реалізують молодняк у сільськогосподарські підприємства або телят на м'ясо низькою живою масою на ринок. На перспективу доцільно вирощування і відгодівлю великої рогатої худоби провадити лише у сільськогосподарських підприємствах, а у особистих селянських господарствах закуповувати молодняк для подальшої відгодівлі. Збиткове виробництво є основним фактором скорочення чисельності поголів'я худоби. Постійне скорочення поголів'я великої рогатої худоби призводить до виникнення дефіциту яловичини на внутрішньому ринку, що обумовлює зниження ввізного мита на м'ясо, що і сприяє зростанню імпорту м'яса яловичини в Україну, що ще більше загострює кризу у цій галузі.

Важливим чинником, який визначає продуктивність є середня вага однієї голови худоби, яка здана переробним підприємствам. В 1990 р. середня вага однієї голови великої рогатої худоби становила 393 кг, у 2008 вона зросла до 411 кг (табл. 4).

Таблиця 4

Середня вага однієї голови худоби, яка продана переробним підприємствам

(кілограмів)

	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
Усі категорії господарств								
Велика рогата худоба	393	333	320	364	381	394	395	411
Сільськогосподарські підприємства								
Велика рогата худоба	393	326	311	356	375	390	383	403
Господарства населення								
Велика рогата худоба	360	364	328	373	386	397	406	418

Зазначені процеси визначили зменшення обсягів продажу та зміну структури каналів реалізації тварин. У 2008 р. дефіцит м'яса на внутрішньому ринку склав 250 тис. тонн, у тому числі яловичини – 100 тис тонн. У 2009 р. дефіциту яловичини зріс до 180 тис тонн. Сукупна пропозиція яловичини у 2008 р. склала 628 тис тонн. Споживання м'яса на 1 особу у 2008 р. було на рівні 47,5 кг, у тому числі 12 кг яловичини. Так, у 2008 р. частка великої рогатої худоби у структурі реалізації тварин на забій сільгосп підприємствами підприємствами становила 17 % проти 23 % у 2007 р.

Важливу роль у виробництві яловичини і підвищенні продуктивності м'ясного скотарства відіграють корми. Саме тому якість та вартість кормів є основою виробництва тваринницької продукції, забезпечення ефективного ведення тваринницьких галузей в усіх формах господарювання. У м'ясному скотарстві важливу роль відіграють кормові ресурси сіяних польових і природних кормових угідь, це як правило, зелена маса сіяних і природних трав, які згодують худобі у натуральному вигляді і які слугують сировиною для виготовлення силосу, сіна, сінажу; кормові коренеплоди. Джерелом надходження вказаних кормів є посіви однорічних і багаторічних трав, кукурудзи на зелений корм і силос, кормових коренеплодів і баштаних, а також природні луки та пасовища. Для годівлі м'ясної худоби використовують зернофуражні і продовольчі культури у подрібненому виді та у вигляді комбікормів (концорма); сіно, солому, сінаж (грубі); силос, кормові коренеплоди, жом (соковиті) та інші корми, включаючи зелену масу сіяних і природних кормових культур, білково-мінерально-вітамінні суміші промислового виробництва, премікси і добавки для росту тварин.

Забезпечення кормами м'ясного скотарства надзвичайно тісно пов'язане з використанням наявних природно-кліматичних ресурсів, які сприяють їх вирощуванню. Такими ресурсами є насамперед земельні у вигляді кормових угідь – сінокоси і пасовища та сіяні кормові культури. Площі сіяних кормових культур, валове виробництво кормів за аналізований період мало тенденцію до зменшення (табл. 5).

Таблиця 5

Посівні площі кормових культур

усі категорії господарств; тисяч гектарів

	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
Уся посівна площа	32406	30963	27173	26752	26044	25928	26060	27133
Кормові культури	11999	10898	7063	4243	3738	3277	3028	2752
Питома вага кормових культур, %	37,0	35,2	26,0	15,8	14,3	12,6	11,6	10,1
у тому числі								
кормові коренеплоди	624	480	285	299	294	277	275	259
кукурудза на силос і зелений корм	4637	3475	1920	1015	774	675	629	518
однорічні трави (включно посіви озимих на зелений корм)	2583	2879	1765	990	891	717	614	567
багаторічні трави (укісна площа посіву минулих років та безпокровні трави посіву поточного року)	3986	3906	2985	1855	1702	1549	1459	1357

Площа сіяних кормових культур в Україні 1990 р. становила 11998,9 тис. га, або 37,0 % у загальних посівах. Валове виробництво кормів дорівнювало 41345,6 тис. тонн корм. од. при врожайності 35,0 ц корм. од. з гектара. Проте у 2008 році площа кормових культур становила 2752 тис. га або 10,1 % у структурі загальних посівів.

Однією з найважливіших умов подальшого розвитку м'ясного скотарства в Україні є зміцнення кормової бази і на цій основі підвищення рівня і повноцінності годівлі тварин, зменшення витрат кормів на одиницю продукції. В умовах ринкових відносин першочергове значення для успішного розвитку тваринництва має ефективна система кормовиробництва і на цій основі повноцінна годівля тварин. Адже в структурі собівартості виробництва яловичини 60-70%. Збільшити обсяг виробництва тваринницької продукції і знизити затрати на корма можна за рахунок інтеграції кормовиробництва і збільшення продуктивності тварин шляхом підвищення рівня і повноцінності його годівлі, покращення якісного складу раціонів.

Таблиця 6

Структура посівних площ кормових культур

усі категорії господарств; відсотків

	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
Уся посівна площа	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Кормові культури	37,0	35,2	26,0	15,8	14,4	12,6	11,6	10,1
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі								
кормові коренеплоди	5,2	4,4	4,0	7,0	7,9	8,5	9,1	9,4
кукурудза на силос і зелений корм	38,6	31,9	27,2	23,9	20,7	20,6	20,8	18,8
однорічні трави (включно посіви озимих на зелений корм)	21,5	26,4	25,0	23,3	23,8	21,9	20,3	20,6
багаторічні трави (укісна площа посіву минулих років та безпокровні трави посіву поточного року)	33,2	35,8	42,3	43,7	45,5	47,3	48,2	49,3

Слід відзначити, що у структурі посівних площ кормових культур відбулися істотні зміни у напрямі їх трансформації, зокрема, за аналізований період зменшилися посіви кукурудза на силос і зелений корм більше ніж у 2 рази, проте збільшилася частка кормових коренеплодів з 5,2 % до 9,4 %. Зросла частка багаторічних трав з 33,2 % до 49,3 %, що дозволяє підвищити використання поживних речовин кормів, а внаслідок цього і підвищити продуктивність. Аналіз свідчить, що скорочення використання кормів відбувалось за рахунок зменшення грубих і соковитих кормів. Стосовно концентрованих кормів, то їх використання збільшується в усіх категоріях господарств. Воно зумовлено поліпшенням раціонів годівлі тварин. Виробництво сіна та кормових коренеплодів з кожним роком збільшується в господарствах населення, а заготівля сінажу й силосу повністю зосереджені в сільськогосподарських підприємствах. Так, у 2008 р. господарства населення виробляли 82 % загального обсягу всіх видів сіна і 93 % кормових коренеплодів, баштанних і цукрових буряків на корм. Проведені дослідження свідчать, що лише за рахунок підвищення рівня годівлі худоби та поліпшення якості кормів можна отримати 80 % приросту м'ясної продуктивності кормів. Тому інтенсифікація м'ясного скотарства вимагає, передусім, вирішення комплексу питань, спрямованих на збільшення виробництва кормів, інтенсивний розвиток кормової бази, удосконалення її структури, підвищення якості кормів. Важливим чинником підвищення ефективності виробництва яловичини є організація раціональної системи годівлі тварин, основою якої виступають деталізовані норми їх годівлі, застосування яких, в значній мірі, дозволить підвищити використання поживних речовин кормів, а внаслідок цього і підвищити продуктивність м'ясного скотарства.

Таблиця 7

Витрати кормів у тваринництві

	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008
КОРМОВИХ ОДИНИЦЬ								
Усі категорії господарств								
Усього, млн.т	103,6	71,0	42,5	38,5	37,5	38,3	36,0	34,6
у т.ч. концентровані	35,5	22,3	12,0	12,1	12,9	13,8	13,6	13,2
У розрахунку на одну умовну голову великої худоби, ц	32,50	30,29	29,63	32,06	32,42	32,83	31,92	32,15
Сільськогосподарські підприємства								
Усього, млн.т	78,2	45,0	16,0	11,2	11,8	12,2	11,6	11,0
у т.ч. концентровані корми	27,7	14,4	4,2	4,7	5,6	6,5	6,7	6,8
Питома вага концкормів, %	35,4	32,0	26,2	41,9	47,4	53,2	57,7	61,8
У розрахунку на одну умовну голову великої худоби, ц	32,50	29,04	25,51	28,52	30,15	29,39	28,20	27,77
витрати кормів на приріст великої рогатої худоби – всього	13,53	18,60	16,73	14,33	15,89	15,53	14,80	14,49
у т.ч. концентровані	3,07	3,97	2,20	2,56	3,60	3,84	3,55	3,82

В Україні ще не призупинилася тенденція скорочення витрат кормів, за 1990-2008 рр. витрати кормів в середньому зменшилися у 3 рази. (табл. 3.7). Воно відбувалося як у сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення. При цьому темпи скорочення використання кормів у підприємствах названих форм сільськогосподарських підприємствах були різними. У сільськогосподарських підприємств цей показник за досліджуваний період зменшився у 7,1 рази, в господарствах населення – на 7,2 %. Витрати кормів у розрахунку на одну умовну голову великої худоби у господарствах населення не змінився, у сільськогосподарських підприємств цей показник протягом 1990-2008 рр., зменшився з 32,5 до 27,7 к.од., або на 14,8 %. Основними економічними факторами скорочення використання цих видів кормів є: диспаритет цін на тваринницьку продукцію і промислові ресурси; падіння купівельної спроможності населення, а звідси зменшення душевого споживання м'яса яловичини і телятини, збитковість та низька рентабельність виробництва тваринницької продукції. Аналіз динаміки поголів'я м'ясної худоби за досліджуваний період свідчить, що відбулося скорочення як у сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення. Цей фактор зумовлює зменшення відповідної потреби грубих, соковитих кормів, обсяги яких будуть і надалі зменшуватися. За досліджуваний період зменшилося використання концентрованих кормів. Їх частина у структурі всіх видів кормів скоротилася у 2,7 рази. Проте, питома вага концентрованих кормів у кормах сільськогосподарських підприємств істотно зросла і в 2008 році склала 61,8 %, що на 26,4 % більше, ніж в 1990 році.

Отже, сьогоднішній стан кормовиробництва у м'ясному скотарстві характеризується зменшенням використання всіх видів кормів окрім концентрованих кормів. Дослідження показали, що

при відгодівлі молодняка великої рогатої худоби особливо ефективним є підвищення рівня раціонів у межах науково встановлених норм. Для одержання бугайця живою масою 400 кг при тривалості відгодівлі 2,5 року, потрібно витратити 4000 корм. од., 1,5 року – 3000, а 15 місяців – лише 2400 корм. одиниць. Отже, інтенсивна годівля є важливим фактором економії кормів, зростання їх окупності продукцією [5, с.84].

Таким чином, кормова база м'ясного скотарства будується відповідно до загальних принципів інтенсивного кормовиробництва. Її головною особливістю є повна відповідність вимогам науково обґрунтованого годування тварин. Разом з тим організація кормової бази в сучасних умовах характеризується низкою специфічних особливостей, які полягають у наступному:

- стабільність надходження кормів, тобто рівномірне постачання кормів по сезонах, кількості, асортименту та якості, що є головною умовою сталого виробництва продукції у встановлених обсягах та раціональне використання засобів виробництва;

- ідентичність типу годівлі тварин і складу раціонів за сезонами року як умова найбільш ефективного використання тварин і ресурсів;

- згодовування кормів у вигляді повнораціонних сумішей, однорідних за фізико-хімічними властивостями, що забезпечують можливість комплексної механізації і автоматизації процесу годування, а також переходу до нових принципів нормування.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, в Україні поки що не розвинене спеціалізоване м'ясне скотарство, тому виробництво яловичини і телятини тісно пов'язане з молочним скотарством. Дослідженнями встановлено, що за останні роки в Україні виявлена тенденція до спаду виробництва м'яса яловичини. Основними причинами спаду виробництва є скорочення поголів'я тварин, недостатньо висока забійна маса тварин і низька кормова забезпеченість.

Важливу роль у виробництві яловичини і підвищенні продуктивності м'ясного скотарства відіграють корми. Саме тому якість та вартість кормів є основою виробництва тваринницької продукції. Однією з найважливіших умов подальшого розвитку м'ясного скотарства в Україні є зміцнення кормової бази і на цій основі підвищення рівня і повноцінності годівлі тварин, зменшення витрат кормів на одиницю продукції. Адже в структурі собівартості виробництва яловичини 60-70%. Збільшити обсяг виробництва тваринницької продукції і знизити затрати на корма можна за рахунок інтеграції кормовиробництва і збільшення продуктивності тварин шляхом підвищення рівня і повноцінності його годівлі, покращення якісного складу раціонів. Важливим чинником підвищення ефективності виробництва яловичини є організація раціональної системи годівлі тварин, основою якої виступають деталізовані норми їх годівлі, застосування яких, в значній мірі, дозволить підвищити використання поживних речовин кормів, а внаслідок цього і підвищити продуктивність м'ясного скотарства.

Окремі господарства на забій відправляють маточне і племінне поголів'я, іноді навіть не доведене до нормативних кондицій. Попри надзвичайну важливість галузі для вітчизняної економіки, фактичний стан її ще не відповідає потенційним можливостям. З кожним роком зменшується частка яловичини у структурі реалізації та споживання. Намітилась тенденція зростання середньої ваги однієї голови худоби, що пішла на реалізацію, середньодобові прирости молодняка великої рогатої худоби і тварин на відгодівлі у сільськогосподарських підприємствах у 2008 р. перевищили показники рівня 1990 р. особисті селянські господарства на сьогодні не мають значного потенціалу для вирощування і відгодівлі великої рогатої худоби через відсутність повноцінної кормової бази і низькі закупівельні ціни на м'ясо яловичини, через це вони реалізують молодняк у сільськогосподарські підприємства або телят на м'ясо низькою живою масою на ринок. На перспективу доцільно вирощування і відгодівлю великої рогатої худоби провадити лише у сільськогосподарських підприємствах, а у особистих селянських господарствах закуповувати молодняк для подальшої відгодівлі. Збиткове виробництво є основним фактором скорочення чисельності поголів'я худоби. Постійне скорочення поголів'я великої рогатої худоби призводить до виникнення дефіциту яловичини на внутрішньому ринку, що обумовлює зниження ввізного мита на м'ясо, що і сприяє зростанню імпорту м'яса яловичини в Україну, що ще більше загострює кризу у цій галузі.

Література

1. Стратегія розвитку м'ясного скотарства в Україні у контексті національної продовольчої безпеки / Укр. акад. аграр. наук, Ін-т розведення і генетики тварин; За ред. М.В. Зубця, І.В. Гузева. – К. : Аграрна наука, 2005. – 174 с.
2. Методичні рекомендації щодо формування регіональних виробництв у м'ясопродуктовому підкомплексі / В.Я.Месель-Веселяк, О.В.Мазуренко. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. — 71 с.
3. Бойко В.І. Ринок м'яса: проблеми формування ресурсного потенціалу / В.І.Бойко // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С.97-103.
4. Мойса М.Я., Бурдейна Н.М. Напрями збільшення виробництва тваринницької продукції / М.Я.Мойса, Н.М.Бурдейна // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С.18-22.

5. Девяткин А.И. Новое в кормлении крупного рогатого скота / А.И.Девяткин. – М. : Колос, 1983. – 278 с.
6. <http://minagro.kiev.ua/stat/tvar/viewstat.php3?statid=4>
7. <http://agribusiness.kiev.ua/>
8. <http://new.ukragroconsult.com/issledovaniya/2009g>
9. <http://agroinfobank.com.ua/>